

HOOGEVEEN 1883

In de voetsporen van Vincent van Gogh

Ronald Wilfred Jansen

*“Hoogeveen zelf vind ik hoe meer ik in de
omstreken rondloop, hoe langer hoe mooier
en ik twijfel er niet of dit zal zoo blijven”*

Vincent van Gogh, Hoogeveen, 21 september 1883

<i>Inleiding</i>	6 - 8
<i>Leven vóór Drenthe</i>	9 - 13
<i>Interesse in Drenthe</i>	14 - 15
<i>Naar Hoogeveen</i>	16 - 27
<i>Logeren bij Hartsuiker</i>	28 - 51
<i>Eerste dagen in Hoogeveen</i>	52 - 66
<i>Verder het land in</i>	67 - 75
<i>Bezoek aan het kerkhof in Hollandscheveld</i>	76 - 94
<i>Kerkhof Pesse</i>	95 - 100
<i>Tegenslag</i>	101 - 102
<i>Bezoek aan de Algemene Begraafplaats in Hoogeveen</i>	103 - 123
<i>Vertrek naar Nieuw- Amsterdam</i>	124 - 140
<i>Vertrek uit Drenthe</i>	141
<i>Hoogeveen na Vincent</i>	142 - 143
<i>Bronnen</i>	144 - 155
<i>Bijlagen</i>	156 - 158
<i>Notenlijst</i>	159 - 173
<i>Colofon</i>	174

Inleiding

In het najaar van 1883 vertrok Vincent vanuit Den Haag naar Drenthe, waar hij circa 2 weken in Hoogeveen en vervolgens bijna 2 maanden in Nieuw- Amsterdam verbleef. Ondanks zijn relatief korte verblijf, maakte Hoogeveen veel indruk op hem. “Ik ben in een prachtig land”¹, schreef Vincent in 1883. Sinds Vincents vertrek uit Hoogeveen is er veel veranderd aldaar. Veel gebouwen en kanalen uit Vincents tijd zijn verdwenen. Toch zijn er nog plekken in en buiten het centrum van Hoogeveen die tastbare herinneringen oproepen aan de na zijn dood zo beroemde kunstschilder. Enkele panden in het centrum die Vincent gezien kan hebben en mogelijk bezocht heeft, zijn behouden gebleven. Laten we hier zuinig op zijn. De omgeving van Hoogeveen is ook flink op de schop gegaan sinds Vincents vertrek. Veel uitgestrekte heidevelden rondom Hoogeveen zijn inmiddels ontgonnen. Echter, op het kerkhof van Hollandscheveld kan men nog steeds Vincents sporen terugzien.

Om een indruk te krijgen van wat er is geschreven over Vincents verblijf in Hoogeveen heb ik literatuur doorgenomen om een indruk te krijgen van wat er is geschreven. Streekhistoricus Albert Metselaar heeft reeds nauwgezet onderzoek gedaan naar Vincents verblijf in Hoogeveen.² Op basis hiervan heeft hij bestaande literatuur over dit onderwerp gewezen op slecht onderbouwde conclusies op basis van onvolledig feitenonderzoek.³ Zo houdt het auteursduo Wout J. Dijk en Meent W. van der Sluis in hun boek *‘De Drentse tijd van Vincent van Gogh 1883’* desalniettemin vol dat Vincent zou hebben gezegd dat hij “Pesse” had bezocht,⁴ hoewel dit niet door Vincents brieven wordt bevestigd.

Omdat er reeds nauwgezet onderzoek is gedaan, heb ik niet de pretentie een geheel nieuw verhaal over Vincents verblijf in Hoogeveen te schrijven. Na enkele primaire bronnen te hebben doorgenomen in het Oud Archief van de gemeente Hoogeveen kreeg ik wel de indruk dat ik enkele correcties en aanvullingen zou kunnen geven over Vincents verblijf in Hoogeveen, hetgeen ik wil illustreren met historische foto’s, kaartmateriaal, bijlagen met ondermeer kadastragegevens en krantenberichten die deels nog niet eerder zijn gepubliceerd.

Bovenal wilde ik uit interesse graag de primaire bronnen in het Oud Archief van de gemeente Hoogeveen lezen die een licht werpen op Vincents handel en wandel in Hoogeveen. Hoewel Albert Metselaar voor mij een belangrijke bron is, blijven Vincents brieven de belangrijkste bron voor mijn onderzoek. Het is jammer dat de brieven die Vincent van zijn broer Theo ontving, niet bewaard zijn gebleven. Andere bronnen -waaronder ook kranten- geven geen antwoord op alle vragen. Ook geeft Vincent in zijn brieven meestal geen concrete aanwijzingen over waar hij in Hoogeveen verbleef en zijn tekeningen en schilderijen uit Hoogeveen voorzagen hij niet van zijn handtekening en een (duidelijke) locatieomschrijving. Toen Vincent in 1890 overleed, was er geen krant of ander document in Hoogeveen die aan zijn dood refereerde. Voor velen in Hoogeveen was hij een schim, niet wetende dat hij later wereldberoemd zou worden. Hoewel later in Hoogeveen bekend werd dat de schilder ook in Hoogeveen had gewoond, is Vincents logeeradres aan de Toldijk in Hoogeveen niet behouden gebleven. Dat is jammer.

Historische foto's en bouwtekeningen van het logement Hartsuiker waar Vincent logeerde heb ik niet gevonden, waardoor het moeilijker is om het verblijf waar Vincent verbleef te reconstrueren. Mondelinge overleveringen -zeker van mensen die Vincent niet persoonlijk hebben gekend- zijn veelal onbetrouwbaar.⁵ Gekleurd zijn ook de vele verhalen van tekeningen en schilderijen die na Vincents dood in Hoogeveen zouden zijn gevonden. Het vinden van aanknopingspunten in het (stedelijke) landschap wordt ook bemoeilijkt doordat veel gebouwen uit Vincents tijd zijn verdwenen, waaronder ook kalkovens en dergelijke. Kadasterkaarten bieden gelukkig enig inzicht in het oude stratenplan van Hoogeveen.

Een degelijk museum in Hoogeveen zou helpen om meer kennis over de tijd van Vincent te vergaren. Een Vincent van Gogh museum zoals dat bestaat in Nieuw- Amsterdam⁶ is in Hoogeveen echter (nog) niet van de grond gekomen. Wel is er incidenteel aandacht voor Vincent in Hoogeveen. In 1990 werd een tentoonstelling gehouden over het leven en werk van Vincent van Gogh in Hoogeveen in Museum Venendal in Hoogeveen in samenwerking met de afdeling voorlichting van de gemeente Hoogeveen en de VVV Hoogeveen.⁷ In dat jaar werd herdacht dat Vincent van Gogh 100 jaar geleden was overleden. Inmiddels zijn we

28 jaar verder en Museum Venendal is in 2015 ontmanteld. Achterliggende gedachte om dit boek te maken is dat ik het jammer vind dat er naar mijn indruk te weinig wordt gedaan aan het etaleren en behoud van het (fysieke) erfgoed in Hoogeveen dat aan Vincent herinnert.

DAGBLAD VAN HET NOORDEN

02 januari 2018 , pag. 14

Van Gogh

Ik hoop dat er spoedig een Van Gogh Museum in Hoogeveen komt dat de geschiedenis van Vincent in Hoogeveen levend maakt. Dat is van belang, omdat in Hoogeveen het gebouw waar Vincent logeerde verloren is gegaan en elders in Drenthe op hardnekkige wijze misverstanden over Vincents verblijf in Hoogeveen hoog worden gehouden. Zo staat op het informatiebord van Het Van Gogh Huis Drenthe ten onrechte vermeld dat Vincent van Gogh vanuit Nieuw-Amsterdam zijn tocht in Drenthe begon: Vincent verbleef in 1883 eerst een paar weken in Hoogeveen. In het overigens fraaie museum in Nieuw-Amsterdam wordt bovendien ten onrechte vermeld dat Vincent aan de Grote Kerkstraat in Hoogeveen heeft gelogeerd en de begrafenis in Pesse heeft geschetst: Albert Metselaar heeft al 15 jaar geleden middels minutieus bronnenonderzoek aangetoond dat Vincent aan de Pesserweg heeft gelogeerd en de begraafplaats in Hollandscheveld heeft bezocht en vastgelegd.

Hoogeveen, Ronald Wilfred Jansen

*Dagblad van het
Noorden, 02-01- 2018*

In het artikel wordt per abuis de Pesserweg genoemd: dit moet zijn de Pesserstraat. De Pesserstraat was in Vincents tijd de Toldijk. .

Leven vóór Drenthe

Vincent Willem van Gogh werd geboren op 30 maart 1853 in Zundert, een klein dorp in Noord-Brabant. Vincent was de oudste van zes kinderen, maar niet de eerstgeborene. Exact een jaar voor zijn geboorte was zijn broertje, ook Vincent genaamd, doodgeboren. Een zware slag voor zijn ouders Theodorus van Gogh (1822-1885) en Anna Cornelia Carpentus (1819-1907). Het overlijden van zijn broertje had een grote invloed op de psyche van Vincent. De familie hanteerde strakke fatsoenswaarden, waarin opleiding, aanzien en omgang met de hogere stand belangrijk waren.⁸ Zijn veeleisende vader was hervormd predikant en stelde hoge eisen aan zijn kinderen. Vincents interesse lag al vroeg bij kunst, maar dit werd door zijn ouders niet gestimuleerd. Ik vermoed dat Vincent in dit strak georganiseerde milieu weinig gelegenheid heeft gehad om zijn verdriet te uiten. Vincent uitte zijn grieven vooral op een creatieve manier: in zijn brieven en kunstwerken.

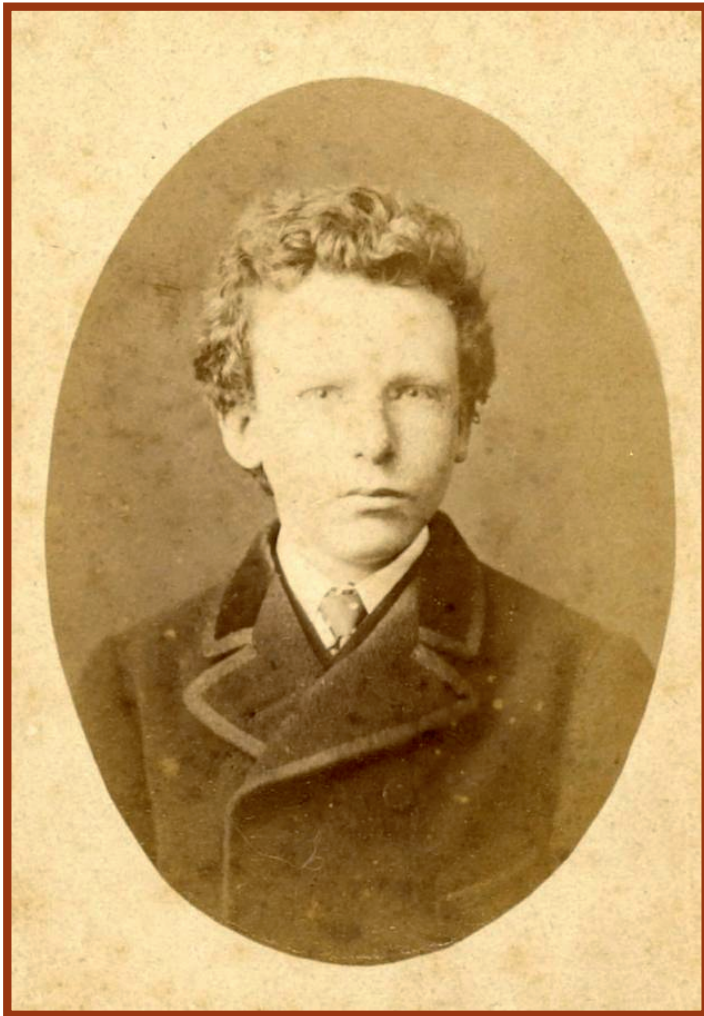
Een en ander wekte de nodige fricties op binnen het gezin. Tijdens zijn jeugd trok Vincent zich terug in de natuur, om rust te vinden. In het boek *De kunst van het woord* schrijft men over ‘Een liefdevol en beschermend gezin’⁹, waarin Vincent opgroeide. Vincent kreeg echter weinig begrip en werd vooral gezien als een zonderlinge, lastige jongen. In Vincents woorden: “Mijn jeugd is somber en koud geweest”.¹⁰ In een klein dorp kon men beter maar niet opvallen: als je normaal bent doe je al gek genoeg. Zijn schooljaren verliepen niet voorspoedig. Zijn HBS opleiding brak hij af.

Zijn ouders maakten zich grote zorgen om Vincent. Met (financiële) hulp van zijn familie ging hij na zijn afgebroken schoolopleiding werken in de kunst- en boekhandels gevestigd in de grote steden Den Haag, Londen en Parijs. Vincent was echter niet zakelijk en diplomatiek ingesteld en vertelde aan klanten zijn ongezouten mening over de kunsthandel. In oktober 1875 verhuisde de familie Van Gogh van Zundert naar Etten, waar vader Van Gogh zijn dominees loopbaan voortzette. Kort hierop werd Vincent ontslagen. Vincent schreef vrij laconiek over zijn ontslag, maar zijn vader was diep teleurgesteld en vond dit een grote schandvlek voor hun familie.¹¹

Op de begraafplaats naast het dorpskerkje waar vader Van Gogh dominee was, ligt Vincents doodgeboren broertje begraven. Vincents verjaardag was dus altijd verbonden met de sterfdag van zijn broertje. Het is aannemelijk dat Vincent weleens bij het grafje van zijn doodgeboren broertje ging kijken toen hij in Zundert woonde. Ook later, toen Vincent ouder was, bezocht hij het kerkhof weleens.¹² “Mijn Vader heeft ook gevoeld wat dezer dagen in U zal zijn omgegaan, onlangs stond ik nog des morgens vroeg bij het grafje op het kerkhof te Zundert waarop staat: Laat de kinderkens tot Mij komen want derzulken is het koningrijk Gods. Het is nu ruim 25 jaar geleden sedert Hij Zijn eerste jongken daar begroef.”, schreef Vincent aan Hermanus Gijsbertus Tersteeg (1845-1927).¹³

Ronald Wilfred Jansen

*Vincent van Gogh in
1866 op 13 jarige leeftijd*

Fotograaf: B. Schwarz, Brussel

Van Gogh Museum, Amsterdam